

УДК 784.93

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-6-29>

Василь НАВРОТСЬКИЙ

Народний артист України, професор кафедри сольного співу, Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, вул. Новосельського, 63, м. Одеса, Україна, 65023

ORCID: 0009-0005-3126-5954

Бібліографічний опис статті: Навротський, В. (2025). Особливості формування вокального звуку у вокалістів-початківців. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 221–228, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-6-29>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНОГО ЗВУКУ У ВОКАЛІСТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

У статті досліджуються особливості формування вокального звуку у вокалістів-початківців як одного з ключових чинників становлення вокально-виконавської майстерності. Розглянуто основні принципи звукоутворення на початковому етапі вокального розвитку, а також етапи роботи над постановкою голосу, спрямовані на досягнення природного, рівного та художньо виразного звучання. Акцентовано увагу на взаємозв'язку фізіологічних, акустичних і виконавських компонентів вокального звуку, що визначають його якість та стійкість. **Метою статті** є осмислення специфіки формування вокального звуку у вокалістів-початківців та виявлення умов, які сприяють розвитку повноцінного, технічно обґрунтованого й стилістично адекватного вокального звучання на ранньому етапі виконавського становлення. **Методологічною основою дослідження** є поєднання теоретичних і практичних методів, зокрема аналізу наукових і методичних джерел, узагальнення вокально-виконавського досвіду, порівняльного аналізу підходів до формування вокального звуку, а також спостереження за процесом вокальної роботи з початківцями. **Наукова новизна** дослідження полягає в узагальненні та теоретичному осмисленні багаторічного практичного досвіду роботи з вокалістами-початківцями, що дозволило конкретизувати особливості формування вокального звуку на ранньому етапі виконавського становлення. У роботі запропоновано авторське бачення процесу звукоутворення, сформоване на основі тривалої практики індивідуальної вокальної роботи, що поєднує технічні, слухові та художньо-інтерпретаційні аспекти. У **висновках** зазначено, що ефективне формування вокального звуку у вокалістів-початківців можливе за умови поєднання технічної доцільності, слухового контролю та художньої спрямованості виконавського процесу. Правильна робота на початковому етапі створює підґрунтя для подальшого розвитку індивідуальної вокальної манери та професійної стабільності голосу.

Ключові слова: формування вокального звуку, вокалісти-початківці, методика, вокальні здібності, вокальне мистецтво.

Vasyl NAVROTSKYI

People's Artist of Ukraine, Professor at the Department of Solo Singing, Odesa National Music Academy named after A. V. Nezhdanova, 63 Novoselskoho Str., Odesa, Ukraine, 65023

ORCID: 0009-0005-3126-5954

To cite this article: Navrotskyi, V. (2025). Osoblyvosti formuvannia vokalnogo zvuku u vokalistiv-pochatktivtsiv [Features of vocal sound formation in beginner vocalists]. *Fine Art and Culture Studies*, 6, 221–228, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-6-29>

FEATURES OF VOCAL SOUND FORMATION IN BEGINNER VOCALISTS

The article examines the peculiarities of vocal sound formation in novice singers as one of the key factors in the development of vocal performance skills. The main principles of sound formation at the initial stage of vocal development are considered, as well as the stages of work on voice training aimed at achieving a natural, even, and artistically expressive sound. Attention is focused on the interconnection of the physiological, acoustic, and performance components of vocal sound that determine its quality and stability. **The purpose of the article** is to understand the specifics of vocal sound formation in beginner vocalists and to identify the conditions that contribute to the development of a full-fledged, technically sound, and stylistically adequate vocal sound at the early stage of performance development. **The methodological basis** of the study is a combination of theoretical and practical methods, in particular the analysis of scientific and methodological sources, the generalization of vocal and performing experience, a comparative analysis

of approaches to the formation of vocal sound, as well as observation of the process of vocal work with beginners. **The scientific novelty** of the study lies in the generalization and theoretical understanding of many years of practical experience working with beginner vocalists, which made it possible to specify the features of vocal sound formation at the early stage of performing development. The work offers the author's vision of the process of sound formation, formed on the basis of long-term practice of individual vocal work, combining technical, auditory, and artistic-interpretative aspects. **The conclusions** indicate that effective vocal sound formation in beginner vocalists is possible when technical expediency, auditory control, and artistic orientation of the performance process are combined. Correct work at the initial stage creates the foundation for the further development of individual vocal manner and professional voice stability.

Key words: vocal sound formation, beginner vocalists, methodology, vocal abilities, vocal art.

Актуальність проблеми зумовлена значним обсягом напрацювань, присвячених українській вокальній школі, та водночас необхідністю їх подальшого теоретичного осмислення в сучасному мистецтвознавчому контексті. У вітчизняному науковому просторі сформовано ґрунтовну базу навчальних, методичних і монографічних праць, у яких розглядаються історія вокального мистецтва, принципи вокального виконавства, особливості розвитку співацького голосу та специфіка вокально-педагогічної діяльності. Ці дослідження засвідчують високий рівень розробленості проблеми та сталість національної вокальної традиції.

Водночас більшість наявних праць зосереджені переважно на педагогічних, методичних або психологічних аспектах вокального мистецтва, тоді як питання художньої природи вокального звуку, його формування як естетичного й виконавського феномена потребують подальшого мистецтвознавчого аналізу. Сучасні виконавські практики, зміни культурного контексту та трансформація уявлень про вокальне звучання актуалізують необхідність переосмислення усталених підходів і розширення аналітичного інструментарію дослідження української вокальної школи.

У цьому зв'язку актуальним постає звернення до проблеми формування вокального звуку як складного художнього процесу, що поєднує технічні, акустичні та інтерпретаційні чинники. Такий підхід дозволяє не лише узагальнити наявний науковий досвід, а й окреслити нові перспективи дослідження вокального виконавства в межах сучасного мистецтвознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика української вокальної школи ґрунтовно представлена у вітчизняному науковому та навчально-методичному дискурсі. Видано значну кількість праць, у яких осмислюються історичні, виконавські, педагогічні та мистецтвознавчі аспекти розвитку

національної вокальної традиції. До основоположних належать підручники Б. Гнидь «Історія вокального мистецтва» (1994) та В. Антонюк «Вокальна педагогіка (сольний спів)» (2007), у яких систематизовано еволюцію вокального виконавства й педагогічних принципів. Значний внесок у розробку проблеми становлять навчальні посібники О. Юрко «Вокальне виховання дітей та юнацтва в закладах загальної додаткової освіти» (2005), Ю. Юцевич «Теорія і методика розвитку співацького голосу» (1998), а також праця В. Доронюк і М. Сливоцький «Основи вокально-педагогічної творчості вчителя музики» (2007). Окреме місце посідає монографія Н. Гребенюк «Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти» (2000), у якій вокальне виконавство розглядається як цілісний художній і психологічний феномен. Практико-орієнтований вимір проблеми представлено методичними рекомендаціями М. Жишкович «Основи вокально-педагогічних навиків» (2007). Сукупність цих праць засвідчує високий рівень розробленості української вокальної школи та її багатовекторне осмислення в сучасному науковому просторі.

Також уваги заслуговують окремі дослідження останніх років. Зокрема стаття А. Карпенка (2016), в якій йдеться про формування вокально-виконавської майстерності співака. На початковому етапі вокальної підготовки часто виникають труднощі, пов'язані зі звукоутворенням, які негативно позначаються не лише на художній якості виконання, а й на функціонуванні голосового апарату загалом. Автор окреслює найбільш поширені недоліки вокальної підготовки початківців, в т. ч. «білий» звук, надмірну опору на грудний регістр, манеру співу півголосом у середньому регістрі (особливо в умовах використання мікрофона), неконтрольоване вібрато та форсування звучання. У статті здійснено аналіз зазначених проблем і запропоновано шляхи їх подолання

в процесі вокального навчання, що визначає практичну цінність дослідження для фахівців у галузі вокального мистецтва.

Умовам формування фахових навичок вокального й слухового самоконтролю у виконавській діяльності співака присвячено дослідження Ф. Мустафасва (2020). Автор спирається на комплекс загальнонаукових теоретичних та емпіричних методів, що забезпечують цілісний підхід до аналізу проблеми. В статті уточнене поняття «вокально-слуховий самоконтроль», конкретизовано його структури та виокремлені базові компоненти, необхідні для досягнення високого рівня професійної майстерності. У висновках вокально-слуховий самоконтроль розглядається як інтегрований комплекс слухових, м'язових і вібраційних відчуттів, узгодженість яких визначає якість виконавства; рівень сформованості цих навичок пропонується як критерій професійного розвитку співака.

У статті Степанової Л. (2023) актуалізується проблема типових недоліків співу вокалістів-початківців, що переважно пов'язані зі звукоутворенням, формуванням вокальної позиції, диханням, інтонаційною стабільністю, а також із психофізіологічними затисками та відсутністю сценічного самовладання. Авторка узагальнює погляди вітчизняних і зарубіжних науковців, співаків і педагогів на означене коло проблем. Запропоновані в дослідженні методи й прийоми усунення недоліків не вичерпують усіх можливих шляхів їх розв'язання, проте з урахуванням специфіки роботи в класі сольного співу можуть бути практично корисними в процесі формування вокально-виконавських навичок. Останні трактуються як автоматизовані дії, що забезпечують технічно, інтонаційно та художньо повноцінне виконання вокального твору за умови самоконтролю й сценічної витримки.

Попри ґрунтовну розробленість проблематики та наявність значної кількості наукових і методичних досліджень, вважаю за доцільне повторно актуалізувати питання початкового етапу вокального становлення. Звернення до цієї теми зумовлене потребою осмислення практичних аспектів формування вокального звуку в сучасних умовах, а також необхідністю доповнення усталених підходів авторськими методами й узагальненням власного виконавського, педагогічного досвіду, здобутого за

десять років викладання в Одеській національній музичній академії імені А. В. Нежданової.

Мета дослідження – узагальнення теоретичних положень і практичного досвіду щодо формування вокального звуку у вокалістів-початківців та їх осмислення в контексті сучасної вокально-виконавської практики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Голос є унікальним природним даром, за допомогою якого виконавець, який грамотно володіє базовими принципами звукознавства, здатний передати потрібну емоцію і донести до слухача зміст твору. Основними характеристиками вокально-виконавських якостей співака є краса тембру, сила голосу, почуття ритму, наявність творчої уяви. Найважливішим елементом розвитку співочого навичку є правильне формування вокального звуку, без якого вдосконалення перерахованих вище якостей стає неможливим.

При першому прослуховуванні викладачем вокаліста-початківця враховується ряд факторів, необхідних для складання методичного плану навчання. Музикальність, широкий діапазон, артистизм, хороший рівень музичної підготовки і загальна культура студента є базовими якостями формування майбутнього професійного співака.

Далеко не всі вокалісти-початківці поєднують в собі всі ці навички, і основне завдання грамотного викладача визначити правильний вектор розвитку і вдосконалення необхідних якостей. На початку навчання педагогу необхідно звернути увагу учня на правильне формування вокального звуку і, враховуючи індивідуальність студента, керуватися основними принципами виховання вокально-виконавської майстерності.

Формування вокального звуку у початківців-співаків має ґрунтуватися на принципах *поступовості та послідовності*, тобто на обережному і планомірному ускладненні не тільки вокально-технічних завдань, а й вимог до вокального виконання. При цьому планомірне ускладнення повинно формуватися на загальнопедагогічному принципі – «від простого до складного». Як показує практика, причина невдалого розвитку вокальних даних, як правило, пов'язана саме з недотриманням цього принципу. «Вокальна техніка передбачає наявність знань про пристрій голосового апарату,

вміння представляти роботу органів голосового апарату, контроль і управління роботою цих органів. Постійна і регулярна робота, а також здоровий голосовий апарат – неодмінна умова успіху в поставі голосу» (Тарусова, 2020: 23).

Більшість викладачів приділяє достатню увагу питанню дихання, але, усе-таки, відношення до нього різне. Деякі з перших же уроків стежать за правильним вдихом, організацією рівномірного видиху, постійно здійснюють контроль за дихальними діями учня, а інші мають за належне зовсім не говорити про дихання, вважаючи що воно організується саме, у міру формування співочого звуку, і не вимагають уваги до цього питання з боку співаючого.

Таку ж різницю в думках ми знайдемо й у відношенні різних педагогічних шкіл до типів співочого дихання, що знайшло своє відображення й у вокально-методичній літературі. Уже починаючи із середини XIX століття намічаються різні підходи і різні методи в описі співочого дихання. Наприклад, у своєму першому трактаті «Повна школа співу» у 1847 році М. Гарсія-сін наголошує про необхідність користуватися винятково грудним диханням, а в 1855 році, у другому виданні, він описує вже грудодіафрагматичний тип дихання (García, 2021).

Цей же метод використовував відомий італійський педагог Ф. Ламперті, якому належить відоме висловлення про те, що «школа співу є школа дихання» (Lamperti, 1864: 43). Ця еволюція багато в чому диктувалася поступовою зміною стилю оперних добутків. Саме в той час на зміну доби колоратурного співу з використанням, в основному, центральної ділянки діапазону, приходять опери Дж. Мейєрбера, Ф. Галеві, пізнього Г. Доницетті та Дж. Верді, що висунули нові вимоги до співаків. Зміст доробків цих композиторів став набагато драматичніше, унаслідок чого основні кульмінаційні моменти співочих партій перемістилися на верхню ділянку діапазону, збільшилася щільність оркестрового звучання, що змусило співаків шукати нові співочі пристосування, які дозволяли б вирішувати ці проблеми. Природно, це багато в чому змінило погляди на способи і типи співочого дихання як одного з основних компонентів оперного співу.

Новий вокальний стиль оперних партій зажадав від співаків більш міцного й обпертого дихання, здатного підтримувати прикритий

верхній регістр голосу, що дозволяє досягти могутнього і польотного звучання верхніх нот, необхідних для виконання нового репертуару. Слід зауважити, що вокально-технічні засоби новітньої української педагогіки ґрунтуються на провідних принципах вокальної педагогіки XIX – початку XX ст. А саме на таких, як: «тип дихання, положення гортані у співі, регістр голосу. Для викладачів нині не є таємницею, що тип дихання для усіх голосів має бути повним – грудно-діафрагмальним, або абдомінальним (abdominis – живіт). Грудне дихання застосовується як додаткове» (Тарусова, 2020: 13).

Робота на початкових етапах формування вокального звуку у виконавців повинна включати в себе вправи, спрямовані на розвиток різних вокальних технік. У процесі навчання у початківців можуть виявитися різні проблеми, пов'язані з постановкою голосу. Під час уроку педагог повинен більш ретельно зупинитися на виявлених проблемних місцях, приділяючи їм особливу увагу.

Важливо розуміти, що за рахунок повторення отриманих звуків і навичок, вокаліст-початківець психологічно налаштовується на успіх, що в свою чергу, дозволяє набагато легше долати проблему звучання. На початку навчання під час розспівування співакові необхідно зберігати спокійний вираз обличчя, надмірне напруження і скорочення м'язів якого негативно впливає на необхідне розслаблення голосового апарату. Для контролю міміки співака у вокальних класах рекомендується розміщувати дзеркала.

На початковому етапі роботи зі студентом основна увага приділяється виробленню у нього основних принципів вокалізації. Під терміном «вокалізація» мається на увазі спів на голосних звуках (замість слів), збільшення їх довжини. Існує ряд вправ, що дозволяють освоїти цю навичку. На початковому етапі студенту слід вправлятися на розспівках і вокалізах, що виконуються на одній або декількох голосних, поступово вгору і вниз. Вправи на вокалізацію слід починати з голосних «А» і «І» – саме цим звукам приділяли особливу увагу вокальні педагоги минулих років, у зв'язку з їх протилежним знаходженням в гортані при звуковидобуванні. Поступово можна переходити до вправ на інші голосні, наприклад, на голосні «І-Е-А-О-У»,

розспівуючи їх на одній ноті, з подальшим підвищенням тону, зберігаючи *legato*. Далі можна додати букву «М» до кожної голосної: «МІ-МЕ-МА-МО-МУ» і поступово ускладнювати звукосполучення, наприклад, – «БРІ-БРЕ-БРА-БРО-БРУ». Розуміння цілісного процесу звукоутворення не виключає формування окремих навичок – артикуляції та дихання, які безпосередньо беруть участь у звукоутворенні та забезпечують чітку дикцію і динаміку вокалу.

Далі можна додати букву «М» до кожної голосної: «МІ-МЕ-МА-МО-МУ» і поступово ускладнювати звукосполучення, наприклад, – «БРІ-БРЕ-БРА-БРО-БРУ». Для початкового етапу роботи голосового апарату використовуються вправи в нижній частині центрального діапазону за допомогою відтворення розслабленими губами звуку «БРР». Така вправа дозволяє формувати повітряний стовп, що забезпечує рівне звучання протягом усього розспівування. Подібні вправи в низькому регістрі є тренуванням правильного співочого дихання. Однак, слід пам'ятати, що надмірна «робота над диханням» може призвести до запаморочення і втоми. Перевіряти розвиток дихання можна тільки на вивченій напам'ять вправі або фрагменті.

Для розвитку нижнього регістру, контролю вільної фонуції і вірного змикання використовується вправа, яка полягає в тому, що вокаліст повинен широко відкрити рот і вимовити звук «а» глибоко в гортані, як-би «зі скрипом», що можливо тільки при вільному диханні, за рахунок повного розслаблення м'язів гортані, при цьому нижня щелепа повинна бути опущена. Надалі, даний звук переходить в співоче «А» зі збереженням тих же відчуттів. Одним з найважливіших моментів постановки голосу є його вирівнювання – тобто досягнення плавного переходу від одного регістру до іншого.

Великий тенор минулих років Енріко Карузо писав: «Діапазон голосу співака треба розвивати з нескінченною ретельністю. Чистота і легкість звукоутворення на високих тонах більшою мірою залежить від того, як співаються провідні до них більш низькі тони. Якщо останні правильно сформовані і збережено рівномірне положення при висхідній гамі, то верхні тони будуть залежати від більш низьких, особливо, якщо гортань добре відкрита. Завдяки цьому можна уникнути стисненого

звуку, який так часто чути на високих нотах у співаків» (Caruso, 1909).

Наступним етапом навчання є робота над дикцією та артикуляцією у вокальному творі. Існує велика кількість методик і прийомів роботи над вокальним словом. Найчастіше, складнощі при роботі над дикцією пов'язані з прихованими або явними дефектами мовлення, млявим артикуляційним апаратом або особливостями психіки учня. На початковому етапі роботи над дикцією допоможуть вправи для розвитку м'язів язика, рухливості губ, тренування всього мовного апарату. Корисно використовувати різні скоромовки, поступово збільшуючи їх темп, надалі поєднуючи їх з вокальним інтонуванням.

Розуміння цілісного процесу звукоутворення не виключає формування окремих навичок – артикуляції та дихання, які безпосередньо беруть участь у звукоутворенні та забезпечують чітку дикцію і динаміку вокалу. Важливо відзначити, що ключові особливості формування вокального звуку у початківців співаків ґрунтуються на тісному взаємозв'язку виконавської майстерності з розвитком вокально-технічних даних. Крім того, необхідно враховувати принцип індивідуального підходу, заснований на застосуванні різноманітних методик розвитку вокального звуку (залежно від фізіологічних можливостей голосового апарату і властивостей нервової системи початківця вокаліста).

Заняття слід проводити при чіткому дотриманні загальноновизнаних правил, незалежно від вокальних даних співака і методик педагога. До таких правил відносять:

1. Тривалість уроку для початківців повинна становити 20–25 хвилин, включаючи перерви між вправами. Ця особливість пояснюється тим, що голосові зв'язки, які ще не достатньо зміцніли, швидко втомлюються, відповідно, студенти не можуть точно виконувати необхідні для розвитку вокальних навичок вправи при більшій тривалості занять.

Крім того, спів вимагає від виконавця координації роботи багатьох органів і високої концентрації уваги. Тому слід дотримуватися встановленого педагогом режиму і утримуватися від самостійних занять. Ця заборона повинна зберігатися до тих пір, поки педагог не переконається, що учень в змозі розвивати вокальні

дані без його контролю, зберігаючи напрацьовану техніку.

2. На початковому етапі формування вокального звуку необхідно, перш за все, розвинути центральну ділянку робочого діапазону співака, тобто ту, в якій йому зручно співати і розмовляти. Розспівування починається з найнижчої ноти центральної ділянки робочого діапазону і закінчується на найвищій, але зручній для виконавця ноті. Наприклад, по хроматиці або по тризвуку вгору і вниз. Центр голосу необхідно розробити до абсолютно рівного, плавного звучання, контролюючи відсутність в ньому напруги, зберігаючи природний тембр співака. Тільки після цього можна приступати до розвитку нижнього і верхнього регістрів голосу.

3. Навчання необхідно починати з використанням вправ без перехідних нот. Як правило, на початкових етапах навчання слід орієнтуватися на примарні тони, які сприяють більш ефективному досягненню природного звучання голосу. Підбір більш зручних для початківців вокалістів тональностей прискорює формування природного тембру.

4. На початкових етапах роботи з співаками-початківцями не слід використовувати *forte* або *piano*. Це пов'язано з тим, що спів на *forte* у більшості початківців-співаків призводить до перенапруження голосових зв'язок, перешкоджаючи повноцінному розвитку тембру і діапазону. Крім того, при гучному співі поступово виробляється звичка форсувати звук. Тим часом, тихий спів на ранніх стадіях розвитку вокалу у початківців призводить до зняття звуку з опори і появи так званого «бездиханного» співу. Відповідно, спів на *forte* і *piano* слід використовувати в той момент, коли сформована хороша робота голосових м'язів.

5. Простота вправ (використання принципу «від простого до складного»). Необхідно використовувати досить прості вправи, оскільки на початковому етапі навчання слід зосередити увагу студента на техніці голосоутворення і правильному звуковеденні, а також на розвитку музикальності і чистоти інтонації.

Відповідно, найбільш важливим фактором при формуванні вокального звуку у вокалістів-початківців є постановка голосу, тобто розвиток голосового апарату для використання в професійних цілях. При правильній роботі

над постановкою голосу голосовий апарат набуває здатності витримувати великі навантаження, а голос набуває сили, звучності, розширюється його діапазон і витривалість. Як зазначає Б. Гнидь: «співак повинен бути музикантом – виконавцем взагалі, як скрипаль, піаніст ... володіти специфічною якістю вокаліста, декламатора, а в оперному жанрі – ще й драматичного актора ... синтез всіх цих якостей в одному цілому, в органічній єдності визначає вокальне мистецтво як явище» (Гнидь, 1994: 5).

Добре поставлений голос при грамотному звуковеденні повинен мати вільне і природне рівне звучання, завдяки якому співак менше втомлюється, вмiло контролює витрату дихання і роботу голосового апарату. Правильне формування вокального звуку в подальшому відкриє нові властивості голосу, його додаткові обертони і темброві барви. У той же час, ефективне навчання вокалу для початківців виконавців залежить від практики (за рахунок використання певних вправ), розвитку музичного слуху і правильного вибору вокального репертуару.

Однак, крім розвитку слухового апарату у вокалістів-початківців, викладач повинен прагнути поліпшувати їх голосовий апарат шляхом формування вокальних навичок. Постановка голосу при цьому повинна базуватися на певних методиках. Така робота включає в себе різні вправи, а саме:

- вправи, що розширюють тоновий діапазон;
- вправи на розвиток співочого дихання;
- вправи, що розвивають силу і красу голосу;
- вправи на освоєння різних вокальних технік співу;
- вправи на роботу над дикцією і вимовою.

Окремої уваги потребує питання добору репертуару на початковому етапі становлення вокального виконавця. Нерідко спостерігаються випадки залучення початківців до виконання художньо й технічно надмірно складних творів, що не відповідають їхньому рівню вокально-виконавської готовності. Подібна практика є методологічно необґрунтованою та потенційно небезпечною, оскільки може призвести до формування стійких негативних вокальних навичок і психофізіологічного перенапруження голосового апарату.

Причиною такого явища часто стає прагнення до швидкої демонстрації результатів,

коли складність репертуару помилково отожднюється з показником професійного зростання виконавця. У подібних випадках твори пропонуються «на перспективу», з розрахунком на адаптацію голосу до підвищених вимог. Однак навіть за умов тимчасової виконавської успішності надмірне навантаження нерідко супроводжується відчуттям дискомфорту, що фіксується на рівні м'язової та психоемоційної пам'яті.

Такі негативні відчуття можуть трансформуватися у стійкі психологічні бар'єри, що перешкоджають подальшому розвитку вокальної техніки й художньої свободи виконавця. З огляду на це, перевищення музичних і технічних можливостей співака при доборі репертуару є неприпустимим.

Ефективний розвиток вокального виконавства можливий лише за умови дотримання принципу поступовості, який передбачає поетапне ускладнення як технічних завдань, так і репертуарного матеріалу. Саме послідовне освоєння вокально-виконавських навичок створює підґрунтя для стійкого професійного зростання та збереження індивідуального потенціалу голосу.

У вокально-виконавській практиці сформувався репертуар, апробований багаторічним досвідом, що рекомендований для кожного типу голосу на початкових етапах його становлення. До нього належать твори старовинних італійських та німецьких композиторів, а також зразки національної класики, які відповідають можливостям виконавця на ранній стадії формування вокального апарату. Рівень складності цього репертуару дозволяє студентові не лише розв'язувати базові технічні завдання, а й опанувати музично-образний зміст твору, засади стилю та принципи фразування, тобто здійснювати цілісну художню роботу над музичним матеріалом.

Такий підхід є принципово важливим, оскільки формування голосу від самого початку має відбуватися у взаємозв'язку з музичними вимогами, які можуть бути усвідомлені й реалізовані виконавцем лише в межах посиленого репертуару. Надмірне ускладнення репертуарних завдань істотно обмежує можливість творчої самореалізації, адже зосередження на подоланні технічних труднощів позбавляє виконавця простору для індивідуальної інтерпретації.

У підсумку голос формується як музичний інструмент, функціональне призначення якого полягає у втіленні художнього змісту музики. Саме виховання голосу через розв'язання музично-образних завдань забезпечує становлення стійкого зв'язку між внутрішнім музичним уявленням і його вокальним утіленням, що є однією з ключових передумов повноцінного розвитку співоного мистецтва.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Особливості формування вокального звуку спрямовані на розвиток індивідуальних вокальних навичок. До таких навичок відносяться:

- співоче дихання;
- звукоутворення;
- артикуляція;
- інтонування;
- виразність виконання;
- слухові навички.

Протягом усього періоду навчання співакові необхідно вдосконалювати свій музичний слух. Цього можна досягти співаючи гами та інтервали, перевіряючи себе на інструменті, підбираючи на ньому мелодії, спираючись тільки на слух, прослуховуванням вокальних та інструментальних творів.

Чистоті інтонування сприяє збереження високої вокальної позиції, що досягається правильним положенням м'якого піднебіння при постійному контролі дихання.

Важливим аспектом вдосконалення вокальних даних є правильно підібраний музичний матеріал, за рахунок якого розвиваються необхідні вокальні якості звуку. Правильний вибір педагогічного матеріалу – це дуже важлива частина у вихованні голосу. Вона повинна допомагати технічному становленню голосу, а не ускладнювати його, тому що на цьому етапі йде настроювання інструмента, що при правильному вихованні здатний утілити величезну гаму почуттів і переживань, невіддільних іншим музичним інструментам.

Поступова і грамотна спільна робота викладача і учня над поставленими завданнями, дотримання співоного режиму, планомірна методична робота над вдосконаленням голосового апарату повинні перетворити в подальшому вокаліста-початківця в професійного виконавця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів). Київ: ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с.
2. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва. Київ : НМАУ, 1994. 320 с.
3. Голубєв П.В. Поради молодим педагогам-вокалістам. Київ: Музична Україна, 1983, 62 с.
4. Карпенко А. П. Формування вокально-виконавської майстерності шляхом подолання недоліків вокалістів-початківців. «Young Scientist», № 9.1 (36.1), september, 2016. С. 75–78.
5. Мустафаєв Ф. М. Вокально-слуховий самоконтроль як засіб вдосконалення фахової підготовки майбутніх співаків. Мистецтвознавчі записки: зб. наук. праць. 2020. Вип. 38. С. 132–136.
6. Степанова Л. Типові недоліки співу вокалістів-початківців та шляхи їх подолання. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2023. № 23 (179). С. 114–118.
7. Тарусова О. Формування вокально-технічних навичок майбутніх співаків у процесі фахової підготовки. Маг. робота. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. 2020. 73 с. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/05f8b763-7ad3-43aa-bd63-c7e5dbb89ba0/content> (дата звернення: 25. 09. 2025).
8. Caruso, E., & Tetrzzini, L. (1909). *The Art of Singing*. New York: Doubleday, Page & Company. 69 p.
9. Garcia, M. (2021). *A Complete Treatise on the Art of Singing*. London: Legare Street Press. 88 p.
10. Lamperti, F. (1864). *Guida teorico-pratica per lo studio del canto*. Milan. 59 p.

REFERENCES:

1. Antonyuk, V. G. (2007). *Vokalna pedahohika (solnyi spiv) [Vocal Pedagogy (Solo Singing)]*. Kyiv: ZAT “Vipol”. 174 p. [in Ukrainian].
2. Caruso, E., & Tetrzzini, L. (1909). *The Art of Singing*. New York: Doubleday, Page & Company. 69 p. [in English].
3. Garcia, M. (2021). *A Complete Treatise on the Art of Singing*. London: Legare Street Press. 88 p. [in English].
4. Gnyd, B. P. (1994). *Istoriia vokalnoho mystetstva [History of Vocal Art]*. Kyiv: NMAU. 320 p. [in Ukrainian].
5. Golubev, P. V. (1983). *Porady molodym pedahoham-vokalistam [Advice to Young Vocal Teachers]*. Kyiv: Music Ukraine, 62 p. [in Ukrainian].
6. Karpenko, A. P. (2016). *Formuvannia vokalno-vykonavskoi maisternosti shliakhom podolannia nedolirikiv vokalitiv-pochatkivtsiv [Developing Vocal Performance Skills by Overcoming the Shortcomings of Beginning Vocalists]*. *Young Scientist*, №. 9.1 (36.1), September. P. 75–78. [in Ukrainian].
7. Lamperti, F. (1864). *Guida teorico-pratica per lo studio del canto*. Milan. 59 p. [in Italian].
8. Mustafayev, F. (2020). *Vokalno-slukhovyi samokontrol yak zasib vdoskonalennia fakhovoi pidhotovky maibutnikh spivakiv [The vocal auditory self- control as a means of improving the professional skills of future singers]*. *Mystetstvovznachchi zapysky: zb. nauk. prats'*, 38, 132–136 [in Ukrainian].
9. Stepanova, L. (2023). *Typovi nedoliryky spivu vokalitiv-pochatkivtsiv ta shliakhy yikh podolannya [Typical shortcomings in the singing of novice vocalists and ways to overcome them]*. *Bulletin of the T. G. Shevchenko National University “Chernihiv Collegium”*, № 23 (179). Pp. 114–118 [in Ukrainian].
10. Tarusova, O. (2020). *Formuvannia vokalno-tekhnichnykh navychok maibutnikh spivakiv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of vocal and technical skills of future singers in the process of professional training]*. Master’s thesis. Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. 73 pp. URL: <https://repository.sspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/05f8b763-7ad3-43aa-bd63-c7e5dbb89ba0/content> (accessed: 25. 09. 2025) [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 10.11.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 31.12.2025